

Щетініна Л. В.

*к.е.н., доцент кафедри соціоекономіки
та управління персоналом,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Рудакова С. Г.

*к.т.н., доцент кафедри соціоекономіки
та управління персоналом,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ОБРАЗ ВЕТЕРАНА ЯК ФЕНОМЕН СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Наша країна вже більше трьох років переживає наслідки повномасштабного вторгнення рф. За цей період українське суспільство змінилося — посилилися патріотичні настрої, набула важливості мовна культура, стають традиційними фінансова підтримка військових, діяльність благодійних фондів, громадських організацій та волонтерів, значно збільшилася така категорія громадян як ветерани. Ці аспекти повоєнного життя країни висвітлюються у наукових та науково-популярних виданнях. Водночас менш дослідженим, суперечливим та недооціненим, на нашу думку, є постійне збільшення серед українців ветеранів російсько-української війни. Цей напрям досліджень потребує особливої суспільної уваги, оскільки пов'язаний із сприйняттям ветеранської спільноти, чисельність якої за офіційними даними знаходиться на рівні від 1,3 до 1,6 млн осіб. Ймовірність та частота життєвих контактів із ветеранами зростає, а отже, мають бути відпрацьовані етика відносин із ними, а також інформаційна культура висвітлення особливостей та проблем їх цивільного життя.

Особливості ветеранської спільноти та портрет ветерана популяризуються за результатами численних опитувань як ветеранів, так і близьких до них людей. Подібні соціологічні дослідження, безумовно, є корисними для визначення державними органами та установами напрямів роботи з ветеранами, територіальними громадами заходів їх підтримки та соціального захисту, громадянами прийнятних моделей взаємодії. Водночас без про-

фесійного інтерпретування результати опитувань можуть не вірно сприйматися членами суспільства, створювати негативні образи ветеранів та перешкоджати їх гідному життю.

Найбільш інформативним є проведене восени 2023 року за ініціативи Міністерства у справах ветеранів України загальнонаціональне опитування [1], яке є логічним доповненням попередніх соціологічних досліджень і дає можливість відстежити динаміку у поглядах на проблеми ветеранів. Респондентами були учасники бойових дій (73,8 %), люди, які мають інвалідність внаслідок війни (17 %), внутрішньо переміщені особи (9,2 %), члени родин загиблих (2,4 %), особи, які не мають жодного статусу (16,7 %). За результатами цього опитування ветерани не завжди задоволені ставленням до них:

— на запитання про виконання державою своїх зобов'язань перед ветеранами 64,6 % респондентів відповіли, що держава не виконує своїх зобов'язань;

— на запитання про повагу суспільства до ветеранів майже половина респондентів (48,6 %) вважає, що в суспільстві їх не поважають;

— збільшилася чисельність респондентів, які вважають, що держава не виконує свої зобов'язання перед ветеранами;

— значно збільшилася частка негативних відповідей про повагу суспільства до ветеранів.

Інформування громадськості про такі настрої ветеранів може спровокувати закріплення у свідомості українців образу ветерана як «тягаря», людини, яка потребує постійного соціального захисту. Тому, можливо, більш інформативною та корисною була б конкретизація у запитаннях проявів неповаги або випадків невиконання державою зобов'язань.

Інакше, на нашу думку, будуть інтерпретуватися кейси ветеранів про досвід соціальної взаємодії. Наведемо висловлювання ветеранів, що стосуються їх сприйняття державних зобов'язань та поваги суспільства [2]:

«...Ветеран не має принижуватись, випрошувати пільги, слухати нападки людей в маршрутках чи у чергах під кабінетами медзакладів та в держустановах»...

«Держава має формувати позитивний образ ветеранів..., а не згадувати про них лише на свята та перед виборами»...

«Не можна створити позитивний образ ветерана в умовах, коли до ветеранів не ставляться з достатньою повагою чиновники в державних установах...»

«На жаль, майже нормою стало зневажливе ставлення та припинення ветеранів з боку держслужбовців та посадових осіб в

органах місцевого самоврядування та в інших інстанціях, до яких звертаються ветерани»...

«Складно формувати позитивний образ при тому, що населення дуже негативно реагує на пільги, які надаються ветеранам»...

Конкретні ситуації, які мали місце у житті ветеранів, сприймаються як об'єктивна оцінка ними негідного ставлення до ветеранської спільноти, а не закріплюють образ людини, яка постійно потребує допомоги, підтримки та захисту.

Інформування суспільства про реалії цивільного життя ветеранів є пріоритетним напрямом і з огляду на результати загальнонаціонального опитування [1] — 79,2 % респондентів вважають, що суспільство не поінформоване про потреби та проблеми ветеранів. Дефіцит інформації або її неправдивість породжують чутки, викривлення інформації, міфи, що може призводити до погіршення комунікації та відносин з ветеранами.

Доволі інформативним джерелом для формування образу ветерана є інтерв'ю із ними, оскільки є контекст і реальні приклади. Люди з інвалідністю внаслідок війни звертають увагу на базові принципи взаємодії [3]:

- ставитися до ветерана так, як до інших;
- сприймати людей з інвалідністю як повноцінних членів соціуму;
- не наполягати на допомозі, якщо ветеран відмовляється;
- не створювати дискомфорт для ветерана внаслідок надмірної до нього уваги;
- формулювати пропозицію, а не наполегливу непрошену допомогу;
- уникати крайнощів — гіперопіки і жалю, але також не вдавати, що нічого особливого не сталося;
- пам'ятати про загострене почуття справедливості та емоційну реакцію на негідні вчинки;
- уникати надмірного пафосу, адже це розслабляє і робить тільки гірше;
- не можна підходити позаду, адже це викликає рефлекторні реакції.

В багатьох публікаціях [1, 4, 5, 7] ветеран — це людина, яка має ПТСР, у якої є небажання спілкуватися з іншими та труднощі у розумінні емоцій оточуючих, втрата інтересу до життя у соціумі, добровільна соціальна ізоляція, тобто як висновок, участь у війні негативно впливає на психологічний стан ветерана, провокує їх психоемоційну нестабільність. Результати загальнонаціонального опитування щодо ймовірності виникнення у ветеранів

негативних психічних станів та девіантної поведінки також підкреслюють їх схильність до психологічних проблем (табл.1).

Інформація про психоемоційний стан ветеранів та статистичні дані, наведені в табл. 1, є цінними для психологів, лікарів-психіатрів, фахівців із супроводу ветеранів, фахівців реабілітаційних закладів. Тоді як потрапляння такої інформації у Інтернет-простір може створювати негативні стереотипи про ветеранів, заважати їх соціальній та професійній адаптації. Самі ж ветерани на запитання про потребу у підтримці [1] зазначили, що потребують переважно матеріальної допомоги (40,8 %), тільки 17,4 % респондентів хотіли б отримати психологічну допомогу.

Таблиця 1

**РЕЗУЛЬТАТИ ВІДПОВІДЕЙ РЕСПОНДЕНТІВ НА ЗАПИТАННЯ
ПРО ЙМОВІРНІСТЬ ВИНИКНЕННЯ У ВЕТЕРАНІВ НЕГАТИВНИХ
ПСИХІЧНИХ СТАНІВ ТА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ**

Проблема	Ступінь ймовірності виникнення, %				
	Дуже ймовірно	Скоріше ймовірно	Малоймовірно	Неможливо	Важко відповісти
Зловживання алкоголем чи наркотиками	40,8	43,3	9,4	2,4	4
Самогубство	20,4	38,1	29,1	5,4	7
Порушення законів, участь у злочинності	16,3	35,2	36,6	5,4	6,4
Конфлікти у сім'ї та родині	39,2	44,2	11,2	2,1	3,3
Психоемоційна нестабільність	53,8	38,2	5,4	0,9	1,7

Джерело: складено на основі [1].

Половина респондентів на запитання Українського фонду ветеранів про повернення до попередньої сфери трудової діяльності не дали ствердної відповіді [6]. Тому питання працевлаштування може бути актуальним для значної чисельності ветеранів. Роботодавці повинні мати реальну інформацію про ветеранів-шукачів роботи. Формуючи образ ветерана слід враховувати, що ветерани російсько-української війни — переважно люди працездатного віку з можливістю вчитися, перекваліфіковуватися та бажанням

працювати. Ветерани мають, як правило, інтерес до підприємництва, ІТ—сфери, військової справи та сфери послуг (торгівля, ресторанний бізнес, транспорт тощо). Роботодавці, приймаючи рішення про працевлаштування ветерана, мають знати їх конкурентні переваги, а саме: патріотизм, стресостійкість, незалежність у прийнятті рішень, дисциплінованість, працьовитість та законослухняність. За даними досліджень Укрінформ [7] 28 % респондентів не змогли назвати жодних негативних якостей ветеранів.

Отже, українське суспільство має навчитися жити у стані війни та взаємодії з ветеранами. Інформаційний простір має бути максимально безпечним для ветеранської спільноти, соціально відповідальним для формування реального образу ветерана, сприяти розвитку суспільства, яке знаходиться у стані війни. Держава та громадяни мають прагнути створення умов для фінансової, економічної та соціальної незалежності ветеранів, яка можлива, переважно, завдяки їх трудовій діяльності. Позитивні патерни взаємодії із ветеранами є запорукою комфорту їх цивільного життя та гармонійних відносин в суспільстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Портрет ветерана. (2023). <https://veteranfund.com.ua/analytics/portrait-of-veteran/>.
2. Формування позитивного образу ветерана. (2023). <https://yaremcha-miskrada.gov.ua/news/1677759931/>.
3. Повага до пошрамованих війною: досвід ветеранів. (2023). <https://www.ukrainer.net/dosvid-veteraniv/>.
4. Образ ветеранів в українському суспільстві: грудень 2024. (2024). <https://www.ratinggroup.ua/news/the-image-of-veterans-in-ukrainian-society>.
5. Величко, Р. Хто такий ветеран? Який портрет ветерана? (2022). <https://military.com/uk/blogs/hto-takyj-veteran-yakyj-portret-veterana/>.
6. Гонтар, З. Г., & Каспрук, А. В. (2023). Особливості публічного управління зайнятстю ветеранів в Україні у контексті євроінтеграції. *Публічне управління та соціальна робота*, 2, 5-13. <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/soc/article/view/2644/2534>.
7. Презентація дослідження «Образ ветеранів в українському суспільстві». (2025). <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3551498-prezentacia-doslidzenna-obraz-veteraniv-v-ukrainskomu-suspilstvi.html>.